

KORPORATIV TUZILMALARDA MOLİYAVIY AKTIVLAR PORTFELI

Nazarova Xurizoda Xurshidovna

Xo'jakulova Zebiniso Farmonjonovna

Termiz davlat universiteti

Iqtisodiyot fakulteti Moliya va

moliyaviy texnologiyalar yo'nalishi

3-kurs 123-guruh talabalari

Email: xurizodabonunazarova@gmail.com

zebinisoxujakulova@gmail.com

Telefon raqami: +998 99 744 04 09

+998993420037

Annotatsiya: Mazkur tezisda korporativ tuzilmalarda moliyaviy aktivlar portfelini shakllantirish, boshqarish va diversifikatsiya qilish masalalari yoritilgan. Moliyaviy aktivlar portfelining korxona likvidligi, rentabelligi va moliyaviy barqarorligiga ta'siri, shuningdek portfel boshqaruvining zamonaviy usullari tahlil qilingan. Korporativ moliyaviy aktivlarni samarali boshqarish orqali kompaniyaning investitsion jozibadorligini oshirish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: moliyaviy aktivlar, portfel, diversifikatsiya, investitsiya, likvidlik, rentabellik, risk, qimmatli qog'ozlar, korporativ moliya.

Korporativ tuzilmalarda moliyaviy aktivlar portfeli kompaniyaning strategik moliyaviy resurslarini boshqarishning muhim vositasidir. Moliyaviy aktivlar portfeli deganda korxonaning vaqtincha bo'sh pul mablag'larini turli moliyaviy instrumentlarga (aksiyalar, obligatsiyalar, depozit sertifikatlar, veksellar va boshqa qimmatli qog'ozlar) investitsiya qilish orqali shakllantirilgan aktivlar majmui tushuniladi [1]. Ushbu portfel korxonaning asosiy faoliyatidan tashqari daromad olish, likvidlikni ta'minlash va moliyaviy risklarni kamaytirish maqsadlariga xizmat qiladi.

Moliyaviy aktivlar portfelini shakllantirishning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat: xavfsizlik (investitsiyalarning ishonchliligi), rentabellik (daromad keltirish qobiliyati), likvidlik (tezda naqd pulga aylanish imkoniyati) va o'sish (kapital qiymatining oshishi). Ushbu tamoyillar o'rtasidagi optimal muvozanatni ta'minlash portfel boshqaruvining asosiy vazifasi hisoblanadi [2].

Korporativ moliyaviy aktivlar portfelining tarkibiy tuzilishiga ko'ra bir necha turlari mavjud. Konservativ portfel asosan davlat qimmatli qog'ozlari va yirik barqaror kompaniyalar obligatsiyalaridan tashkil topib, past risk va barqaror daromad bilan tavsiflanadi. Agressiv portfelda yuqori daromadli, ammo yuqori riskli aksiyalar ustunlik qiladi. Aralash portfel esa turli darajadagi risk va daromadlilikka ega moliyaviy instrumentlarni o'zida mujassamlashtiradi [3].

1-jadval

Portfel turi	Tarkibi	Risk darajasi	Kutilayotgan daromad	Likvidlik darajasi	Qaysi korxonalar uchun mos
Konservativ	Davlat obligatsiyalari (60-70%), yirik kompaniyalar obligatsiyalari (20-30%), blue chips aksiyalari (10-20%)	Past	Past (8-12%)	Yuqori	Barqaror daromadga ega, likvidlikni ta'minlash ustuvor bo'lgan korxonalar
Agressiv	Tez o'suvchi	Yuqori	Yuqori (20-35%)	O'rtacha	Yuqori daromad

Portfel turi	Tarkibi	Risk darajasi	Kutilayotgan daromad	Likvidlik darajasi	Qaysi korxonalar uchun mos
	kompaniyalar aksiyalari (60-80%), venchur investitsiyalar (10-20%), derivativlar (10-20%)				olishni maqsad qilgan, riskka moyil yosh korxonalar
Aralash (moderativ)	Aksiyalar (40-50%), obligatsiyalar (30-40%), depozitlar (10-20%), boshqa instrumentlar (5-10%)	O'rtacha	O'rtacha (12-18%)	O'rtacha	Muvozanatli strategiyaga ega, o'sish va barqarorlikni birlashtirgan korxonalar
Likvidlik	Qisqa muddatli davlat qimmatli qog'ozlari (40-50%),	Juda past	Past (5-8%)	Juda yuqori	Vaqtinchalik bo'sh mablag'larni qisqa muddatga joylashtiruvchi

Portfel turi	Tarkibi	Risk darajasi	Kutilayotgan daromad	Likvidlik darajasi	Qaysi korxonalar uchun mos
	bank depozitlari (30-40%), pul bozori instrumentlari (20-30%)				korxonalar
Diversifikatsiyalangan	Turli tarmoq va sektorlarning aksiyalari (30-40%), korporativ obligatsiyalar (20-30%), xalqaro aktivlar (15-25%), muqobil investitsiyalar (10-15%)	O'rtacha	O'rtacha-yuqori (15-22%)	O'rtacha	Yirik korporatsiyalar, investitsion fondlar, xolding kompaniyalari

1-jadval. Korporativ moliyaviy aktivlar portfel turlari va ularning xususiyatlari [4]

Moliyaviy aktivlar portfelini boshqarishda diversifikatsiya tamoyili alohida ahamiyat kasb etadi. Diversifikatsiya — bu investitsiyalarni turli xil aktivlar o'rtasida taqsimlash orqali umumiy portfel riskini kamaytirish usuli hisoblanadi. Garri Markovits tomonidan ishlab chiqilgan zamonaviy portfel nazariyasiga ko'ra, bir-biri bilan korrelyatsiyaga ega bo'lmagan aktivlardan tashkil topgan portfel umumiy riskni sezilarli darajada pasaytirish imkonini beradi [5]. Amaliyotda diversifikatsiya nafaqat turli moliyaviy instrumentlar, balki turli tarmoqlar, geografik hududlar va emissiya qiluvchilar o'rtasida ham amalga oshirilishi lozim.

Korporativ tuzilmalarda moliyaviy aktivlar portfelini shakllantirishga ta'sir etuvchi omillar qatoriga quyidagilar kiradi: korxonaning moliyaviy holati va erkin pul oqimlari hajmi, riskga moyillik darajasi, investitsiya maqsadlari va muddatlari, bozor kon'yunkturasi, soliq siyosati, qonunchilikdagi cheklovlar va valyuta kurslarining o'zgarishi [6]. Ushbu omillarning kompleks tahlili asosida portfel tuzilmasini optimallashtirish korxonaning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Moliyaviy aktivlar portfelining samaradorligini baholashda bir qator ko'rsatkichlardan foydalaniladi. Jumladan, portfelning umumiy daromadliligi ($R = \sum w_i \times r_i$), Sharpe koeffitsienti ($S = (R_p - R_f)/\sigma_p$), Treynor indeksi ($T = (R_p - R_f)/\beta_p$) va Jensen alfa koeffitsienti ($\alpha = R_p - [R_f + \beta_p(R_m - R_f)]$) portfel boshqaruvi natijadorligini aniqlashda keng qo'llaniladi [7]. Ushbu ko'rsatkichlar portfelning risk darajasiga nisbatan qanchalik samarali daromad keltirayotganligini baholash imkonini beradi.

O'zbekiston korporativ tuzilmalarida moliyaviy aktivlar portfelini shakllantirish amaliyoti o'ziga xos xususiyatlarga ega. Respublikada faoliyat yurituvchi yirik korxonalar, xususan, "O'zbekneftgaz", "Navoiy KMK", "O'zbekenergo" kabi davlat ulushi yuqori bo'lgan kompaniyalar o'zlarining vaqtincha bo'sh mablag'larini asosan bank depozitlari va davlat qimmatli qog'ozlariga joylashtirishni afzal ko'radilar. Xususiy sektor korxonalarida esa

portfel tarkibi yanada diversifikatsiyalangan bo'lib, ular aksiyalar, korporativ obligatsiyalar va boshqa moliyaviy instrumentlardan ham faol foydalanmoqdalar [8].

Korporativ moliyaviy aktivlar portfelini boshqarishning zamonaviy tendensiyalari sifatida algoritmik savdo, sun'iy intellekt asosida portfel optimallashtirish, ESG (ekologik, ijtimoiy va boshqaruv) tamoyillariga asoslangan investitsiyalar va kriptoaktivlarning portfel tarkibiga kirib kelishini qayd etish mumkin. Xususan, NASDAQ va NYSE fond birjalarida olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ESG tamoyillariga asoslangan portfellar uzoq muddatli istiqbolda an'anaviy portfellarga nisbatan barqarorroq daromad keltirgan [9].

Xulosa. Korporativ tuzilmalarda moliyaviy aktivlar portfeli kompaniyaning moliyaviy resurslarini samarali boshqarishning muhim vositasi bo'lib, u korxonaning likvidligi, rentabelligi va moliyaviy barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Moliyaviy aktivlar portfelini shakllantirishda xavfsizlik, rentabellik, likvidlik va o'sish tamoyillari o'rtasidagi optimal muvozanatni ta'minlash, shuningdek diversifikatsiya strategiyasini to'g'ri qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi.

Ilmiy tadqiqotlar va amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, puxta ishlab chiqilgan va samarali boshqariladigan moliyaviy aktivlar portfeli korxonaga nafaqat qo'shimcha daromad keltiradi, balki asosiy faoliyat bilan bog'liq risklarni kamaytirishga, moliyaviy mustaqillikni oshirishga va investitsion jozibadorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, bozor iqtisodiyoti sharoitida moliyaviy aktivlar portfelining likvidlikni ta'minlash funksiyasi korxonaning to'lovga layoqatliligi va moliyaviy barqarorligini saqlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

O'zbekiston korxonalari uchun moliyaviy aktivlar portfelini shakllantirishda xalqaro tajribani o'rganish va milliy iqtisodiyotning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda moslashtirish muhim vazifa hisoblanadi. Respublikada fond bozorining rivojlanishi, moliyaviy instrumentlar turlarining kengayishi va

institutsional investorlarning faollashuvi korporativ moliyaviy aktivlar portfelini diversifikatsiya qilish imkoniyatlarini oshirmoqda.

Umuman olganda, samarali boshqariladigan moliyaviy aktivlar portfeli — bu korxonaning strategik moliyaviy resurslarini optimal taqsimlash, risklarni kamaytirish va qo'shimcha daromad olish imkonini beruvchi muhim moliyaviy vosita bo'lib, u korporativ tuzilmalarning uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Brealey, R. A., Myers, S. C., & Allen, F. (2020). Principles of Corporate Finance (13th ed.). McGraw-Hill Education.
2. Sharpe, W. F., Alexander, G. J., & Bailey, J. V. (2019). Investments (11th ed.). Prentice Hall.
3. Xolmo'minov Sh.E., Ishmuradov B.S. (2023). Korporativ moliya: nazariya va amaliyot. Toshkent: Iqtisod-Moliya nashriyoti.
4. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi ma'lumotlari (2024). Korporativ moliyaviy boshqaruv bo'yicha uslubiy qo'llanma.
5. Markowitz, H. M. (1952). Portfolio Selection. The Journal of Finance, 7(1), 77-91.
6. Karimov, N. (2022). O'zbekiston korxonalarida moliyaviy aktivlarni boshqarish xususiyatlari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 3(5), 45-52.
7. Bodie, Z., Kane, A., & Marcus, A. J. (2021). Investments (12th ed.). McGraw-Hill Education.
8. O'zbekiston Respublika fond birjasi (UZSE) yillik hisoboti. (2023). Toshkent.
9. www.nasdaq.com/ sayti. ESG Investing: Performance Analysis Report 2023.
10. O'zbekiston Respublikasining "Qimmatli qog'ozlar bozori to'g'risida"gi Qonuni. (2022 yil tahriri).